

11/3/2024

وقت تین گھنٹہ

گیارہویں جماعت

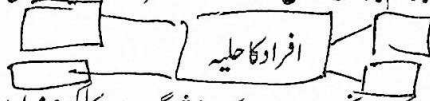
نمبرات ۸۰

ہدایات:- (۱) سرگرمی نامے میں دی ہوئی ہدایات کے مطابق خاکے صرف پین سے بنائیں۔

(۲) خوش خطی اور صفائی کا خیال رکھیں۔

سوال نمبر ۱۔ (الف) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔ (۲)

(۱) ریل میں بھاگ بھاگ داخل ہونے والے افراد کے چلنے کا شبکی خاکہ مکمل کیجئے۔ (۲)



نومبر کا مہینہ اور شروع کی تاریخیں ۱۹۲۶ء ایک خوش گوار شام کو لکھنؤ میل کانپور سے چھوٹے کے قریب ہے کہ وہ شخص ندوہ کے سالانہ اجلاس سے بھاگ بھاگ موٹر پر اسٹیشن پہنچتے ہیں اور جھٹ ٹکٹ لے لیا، اسباب کچھ قلیوں اور کچھ والٹرن کی مدد سے پھینک پھانک ایک درجے میں جا داخل ہوتے ہیں۔ دو انگریز بمبئی سے پہلے ہی سے بیٹھے چلے آتے ہیں۔ دونوں نووارد کھدر پوش عبا پوش۔ ایک وجیہہ خوش قطع، دوسرا کریمہ بدقوارہ، دونوں ڈاڑھی دار۔ ان نوواردوں کو دیکھ کر انگریز کچھ ہنسے کچھ مسکرائے۔ عجب نہیں کہ یہ سمجھے ہوں کہ بلا ٹکٹ گھس آئے ہیں۔ خوش قطع نووارد اسی برتھ پر بیٹھ گیا جس پر صاحب بہادر بیٹھے ہوئے تھے۔ دوسرے نے مقابل کی نشست اختیار کی۔ گاڑی پٹی۔ گنگا کا پل بات کرتے کرتے میں آ گیا۔ صاحب بہادر نے دونوں کی طرف دیکھ کر چھٹی کی۔ مسکراہٹ سے ہنسے اور منہ بنا کر بولے دس از مدر گنگا طنز اور زور لفظ مدر پر تھا۔ پاس کے کھدر پوش نے معا چائے کی پیالی منہ سے ہٹا انگریزی زبان اور انگریز کے لہجے میں کہا یہ مائی اور موسیٰ اور خالہ کیا معنی؟ اچھا آپ یہ رشتہ لیتے ہیں۔ میں تو جانتا تھا کہ دریا بس دریا ہے۔ صاحب یہ تڑاق سے جواب پا کر سنانے میں آ گئے۔ یہ برجستہ جواب دینے والا تھا محمد علی اور اس کا ساتھی یا تابع مہمل، آپ کا یہ خادم۔ صاحب کو یہ گمان نہ تھا۔ یہ چہرے پر ڈاڑھی اور سر پر پٹھے رکھے ڈھیلے ڈھالے کپڑے پہنے ہوئے ہندوستانی کچھ بھی انگریزی جانتا ہوگا، چہ جائیکہ انگریزی میں جواب دے سکے اور دیا بھی شستہ اور برجستہ! چپ سادھ کر رہ گئے۔ اس کے بعد ادھر سے منہ پھیر گفتگو اپنے پرانے رفیق سفر سے شروع کی ولایت سے کرکٹ کی مشہور و معروف ٹیم ایم سی سی نئی ہندوستان آئی تھی۔ موضوع گفتگو میں ٹیم تھی اور اس کے کھیل اور مختلف میچ، محمد علی تھوڑی دیر تو چپ ہستے رہے اس کے بعد نہ رہا گیا۔

[۱۰]

(۲) درج ذیل جملوں کے لیے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھئے۔

(۱) ایک خوش گوار شام کو

(الف) کلکتہ میل

(ب) لکھنؤ میل

(ج) پنجاب میل

(د) بمبئی میل

ہمارے مہذکی معاشرت کا سب سے بڑا المیہ یہ ہے کہ ہماری زندگی کے

تقریباً ہر شعبے پر سیاست کا غلبہ ہے۔ سائنس، صنعت، تجارت، فن، ادب، فلسفہ، مذہب، اخلاق، تعلیم سبھی کو سیاست نے اپنا حکومت بنا رکھا ہے۔ یہاں تک کہ اکثر اہل فن بھی سیاسی پارٹیوں کے مسلک اور طریق کار کو اپنا کر اپنے ذہن و احساس کا اظہار کرنے کی بجائے اراہاب بست و کشاد کی خوشنودی، اعزاز و انعام، سماجی احترام اور عزت حاصل کرنے کے لیے اپنے فن کو اگے کار بنائے ہوئے ہیں۔ غیر مشروط ذہن سے رونما ہونے والی تخلیقات کو دبا کر تقالوں، شصہہ بازوں، بازگیروں اور عیاروں کی جعل سازیوں نے شور مچا رکھا ہے۔ کہیں سیاست میں ادب کی اور کہیں ادب میں سیاست کی بیساکھیاں لگائے ہوئے نااہل "نورتن" بنے پھر رہے ہیں۔ سیاست کو میں نہ تعقیر سمجھتا ہوں نہ حرام لیکن معاشرے میں اسے شریک غالب کا درجہ دینا مجھے گوارا نہیں۔ سیاست سماج کی منتظم ہے۔ جان مال اور عزت و آبرو کی حفاظت اور اجتماعی فلاح و بہبود کے منصوبوں تک اسے برداشت کیا جاسکتا ہے۔ ربط ملت کے لئے فرد کا فنا ہونا ناگزیر نہیں ہے۔ سماج اس لیے نہیں ہے کہ افراد کو نکلنے والا وحشی درندہ بن جائے، ان کے چشم و گوش، دل و دماغ، زبان و دہن کو اپنا غلام بنائے اور انھیں کٹہ پتلیوں کی طرح پچائے۔

میں سوچتا ہوں کہ حفص ادیب و شاعر اور دیگر فنون لطیفہ کے خلاق ہی آج انسان کے نہاں خانہ ذات میں اٹھنے والے طوفانوں اور ہچکاموں کو اپنے فن کے آئینے میں دکھا سکتے ہیں۔ ایک غیر مشروط اور آزاد شعور و احساس کی روشنی باہر اور اندر کے مناظر پر ڈال سکتے ہیں۔ تاریخ و جغرافیہ، مذہب و سیاست، رنگ و نسل میں بنی ہوئی دنیا کو پھر سے اکائی بنا سکتے ہیں۔ بے شک سماج اور اس کی ملک سیاست نے میرے شعور کی پرورش اور تعلیم و تربیت اور میری شخصیت و کردار کی نشوونما میں بہت اہم حصہ لیا ہے۔ سماج سے میرے جسم اور میرے ذہن کو غذائی ہے۔ پھر بھی میرا ذہن اور میری ذات غیر مشروط ہیں۔

[۳]

۱. درج ذیل کے لیے کثیر متبادل سے جواب: مابقی متبادل تلاش کر کے لکھئے۔

(i) ان کی جعل سازیوں نے شور مچا رکھا ہے.....

(الف) شعبہ ہازوں

(ب) ہازی گروں

(ج) نقالوں

(د) سارے متبادلات صحیح ہیں

(ii) مصنف کے مطابق سیاست.....

(الف) نہ حقیر، نہ حرام

(ب) جائز اور ناجائز

(ج) حقیر نہ خراب

(د) حقیر نہ احترام

(iii) سماج اس لئے نہیں ہے کہ افراد کو نکلنے والا.....

(الف) وحشی جانور بن جائے

(ب) وحشی انسان بن جائے

(ج) وحشی درندہ بن جائے

(د) وحشی غلام بن جائے

(iv) مصنف کا ذہن اور ذات سماج اور سیاست سے.....

(الف) مشروط ہے

(ب) غیر مشروط ہے

(ج) نہ مشروط ہے نہ غیر مشروط

(د) مشروط بھی ہے اور غیر مشروط بھی

[۳]

(۳) ”تربیت شخصیت پر اثر انداز ہوتی ہے۔“ اپنی رائے تحریر کیجئے۔

سوال نمبر ۲۔ (الف) درج ذیل درسی نظم کا مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیوں کو ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [۱]

[۲]

(۱) متعلقہ الفاظ لکھیے۔

----- (۱) ہم کس کے مٹانے سے نہیں مٹیں گے

----- (۲) انسان کے چاروں طرف کیا ہے

----- (۳) ہم کس کے مارنے سے بھی نہیں مریں گے

----- (۴) کس کے تیور بہت کڑے ہیں

قرنوں کے مٹانے سے مٹے ہیں، نہ مٹیں گے

آفات زمانہ سے جھکے ہیں، نہ جھکیں گے

ابھرے تو دوبانے سے دبے ہیں، نہ دبیں گے

ہم موت کے مارے بھی مرے ہیں، نہ مریں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

گو بخرو برو چرخ مٹانے پہ تلے ہیں

ابھرے ہوئے کہسار کے تیور بھی کڑے ہیں

بے درد عناصر بھی بہت بچرے ہوئے ہیں

بن بن کے مٹے جائیں گے مٹ مٹ کے نہیں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

انسان ہے اور چار طرف وادی پر خار

پر ہول مناظر کا وہ ماحول شرابار

وہ بولتے سناٹے، وہ زندان شب تار

کنزور ہیں پر جبر سے فطرت کی لڑیں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

(۲) ذیل کے معنی لکھیے۔

----- (۱) تیور ----- (۲) فطرت -----

(۳) شاعر اس نظم میں کیا کہنا چاہ رہا ہے اس پر اپنی رائے پیش کیجیے۔

[۲]

[۳]

سوال نمبر (۲) الف) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ (۴)

(۱) دئے ہوئے مصرعے کی مناسبت سے خالی چوکون میں مناسب محاورہ لکھئے۔ (۲)

(۱) ہم سے تو منہ خدا کو دکھایا نہ جائے گا۔

(۲) وہ کھنچے ہیں، تیغ بھی ان کی کھنچی ہوئی۔

(۳) دل دیں کسی کے دست حنائی میں کس طرح۔

(ہم سے گلے کا ہار بنایا نہ جائے گا۔

شرم گنہ سے حشر میں جایا نہ جائے گا

ہم سے تو منہ خدا کو دکھایا نہ جائے گا

ہم سے بھی اس کا دام گھٹایا نہ جائے گا

ان سے جو مول دل کا بڑھایا نہ جائے گا

بن بن کے کے بجلی آگ لگانے وہ آئیں گے

آنکھوں میں نور بن کے سما یا نہ جائے گا

وہ بھی کھنچے ہیں تیغ بھی ان کی کھنچی ہوئی

دونوں کا ناز ہم سے اٹھایا نہ جائے گا

دل دیں کسی کے دست حنائی میں کس طرح

ہم سے تو آگ میں یہ جلایا نہ جائے گا

کیوں چھیڑتے ہو ساتھ میرے شمع بزم کو

روتے ہو وں کو تم سے ہنسیا نہ جائے گا

کہتے ہیں وہ ریاض کا دل لے کے کیا کریں

ہم سے گلے کا ہار بنایا نہ جائے گا

(۲) درج ذیل سرگرمیہ ایک جملے میں مکمل کیجئے۔

(۱) شاعر حشر میں خدا کو منہ دکھانے کے قابل نہیں۔ وجہ بیان کیجئے۔

(۲) ناز اٹھانا کے معنی لکھئے۔

(۳) درج ذیل شعر کی استحضانی وضاحت کیجئے۔

ہم سے بھی اس کا دام گھٹایا نہ جائے گا

ان سے جو مول دل کا بڑھایا نہ جائے گا

حصہ ۳ : اضافی مطالعہ۔ کل نمبرات ۰۸

۳۔ درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [۲]

(۱) نام لکھ کر خاکہ مکمل کیجیے۔

نمرود کا خاتمہ کرنے والا

مجھ کی زندگی کو پسند کرنے والا

غفلت میں پڑا سونے والا

خدائی کا دعویٰ کرنے والا

میرے کارناموں کی شاید تم کو خبر نہیں کہ میں نے اس پردہ دنیا پر کیا کیا جو ہر دکھائے ہیں۔ اپنے بھائی نمرود کا قصہ بھول گئے جو خدائی کا دعویٰ کرتا تھا اپنے سامنے کسی کی حقیقت نہ سمجھتا تھا۔ کس نے اس کا غرور توڑا؟ کون اس پر غالب آیا؟ کس کے سبب اس کی خدائی خاک میں ملی؟ اگر آپ نہ جانتے ہو تو اپنے ہی کسی بھائی سے دریافت کیجیے۔ یا مجھ سے سینے کہ میرے ہی ایک بھائی مجھ نے اس سرکش کا خاتمہ کیا تھا۔ اور تم تو ناحق بگڑتے ہو اور خواجواہ اپنا دشمن تصور کیے لیتے ہو۔ میں تمہارا مخالف نہیں ہوں۔ اگر تم کو یقین نہ آئے تو اپنے کسی شب بیداری صوفی بھائی سے دریافت کر لو۔ وہ میری شان میں کیا کہے گا۔ کل ایک شاہ صاحب عالم ذوق میں اپنے ایک ملنے والے سے فرما رہے تھے۔ کہ میں مجھ کی زندگی کو دل سے پسند کرتا ہوں دن بھر بے چارہ خلوت خانے میں رہتا ہے۔ رات کو جو خدا کی یاد کا وقت ہے۔ باہر نکلتا ہے اور پھر تمام شب تسبیح و تفلہس کے ترانے گایا کرتا ہے۔ آدمی غفلت میں پڑے سوتے ہیں تو اس کو ان پر غصہ آتا ہے۔ چاہتا کہ یہ بھی بیدار ہو کر اپنے مالک کے دیے ہوئے۔ اس سہانے خاموش وقت کی قدر کریں اور حمد و شکر کے گیت گائیں۔ اس لیے پہلے ان کے کان میں جا کر کہتا ہے۔ اٹھو میاں اٹھو جاگو۔ جاگنے کا وقت ہے۔ سونے کا اور ہمیشہ سونے کا وقت ابھی نہیں آیا۔ جب آئے گا تو بے فکر ہو کر سونا۔ اب تو ہوشیار رہنے اور کچھ کام کرنے کا موقع ہے۔ مگر انسان اس سریلی نصیحت کی پرواہ نہیں کرتا اور سوتا رہتا ہے۔ تو مجبور ہو کر غیظ و غضب میں اس کے چہرے اور ہاتھ پاؤں پر ڈنک مارتا ہے۔ پرواہ رے انسان! آنکھیں بند کیے ہوئے ہاتھ پاؤں مارتا ہے اور بے ہوشی میں بدن کو کھجا کر پھر سو جاتا ہے اور جب دن کو بیدار ہوتا ہے تو بے چارے مجھ کو صلو اتیں سناتا ہے کہ رات بھر سونے نہیں دیا۔ کوئی اس دروغ گو سے پوچھتے کہ جناب عالی! کون سے سیکنڈ جاگے تھے جو ساری رات جاگتے رہنے کا شکوہ ہو رہا ہے۔

[۲]

(۲) درج ذیل الفاظ کے متضاد الفاظ (ضد) لکھیے۔

(۲) حمایتی

(۱) سچا

[۳]

(۳) مجھ کے بارے میں انسان کے خیالات کو اپنے جملوں میں تحریر کیجیے۔

حصہ : ۳ قواعد (۸)

سوال نمبر ۳۔ درج ذیل سرگرمیاں مکمل کیجیے۔

(الف) درج ذیل محاوروں کو جملوں میں استعمال کیجیے۔ (کوئی دو)

(۱) اوس پڑنا (۲) نیچا دکھانا (۳) باغ باغ ہونا

(ب) درج ذیل جملوں میں مفرد ، مرکب اور مخلوط کی شناخت کیجیے۔ (کوئی دو)

(۱) اس کی آنکھیں بند ہیں اور وہ کراہے جا رہی ہے۔

(۲) سیاست سماج کی منتظم ہے۔

(۳) اس نے ٹرین میں سردی بھی کھائی مگر شمال نہ نکالی۔

(ج) درج ذیل شعر میں استعمال کی گئی تجنیس کا نام لکھئے۔

وہ بے زار مجھ سے ہوا، زار میں ہوں وہ مے خوار غیروں میں ہے، خوار میں ہوں۔

(د) درج ذیل شعر کی تفسیح کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔

عرب جس کا چرچا ہے یہ کچھ، وہ کیا تھا جہاں سے الگ اک جزیرہ نما تھا

حصہ : ۴ تحریری مہارت [۳۴]

(سوال نمبر ۴۔ الف) نظامت کسے کہتے ہیں؟ (۶)

(ب) نظامت ذریعہ روزگار ہے اپنی ذاتی رائے لکھئے۔ (۶)

(ج) فرض کیجئے کہ آپ کو ایک سبزی فروش سے انٹرویو لینا ہے۔ اس کے لئے کم از کم ۸ سوالات درج ذیل نکات کی بنیاد پر ترتیب

دینا ہے۔ (۸)

(۱) آبا و اجداد اور تعلیم (۲) پیشے کا انتخاب اور آمدنی (۳) گاہکوں کا رویہ (۴) پیغام

(د) درج ذیل اقتباس کی پروف ریڈنگ کیجئے۔ (۸)

چھھر کی سنو تو آدمی کو خری خری سنا تا ہے اور کہتا ہے کہ جناب ہمت ہے تو مکالمہ کیجئے ذات سفات نہ دیکھئے میں کالا سہی بدرونک سہی اور قمیہ

کیج مگر یہ تو کہیئے کہ کس دلیری سے آپ کا مکالمہ کرتا ہوں اور کیوں کر آپ کا ناک میں دم کرتا ہوں یہ الزام صراصر غلط ہے کی بے خبری میں

آتا ہوں اور صوٹے میں ستانا ہوں یہ تو تم اپنی آدت کے موافق صراصرانا انسانی کرتے ہو۔

درج ذیل انگریزی کہاوتوں کا اردو میں ترجمہ کیجئے۔ (۸)

1) Tit for tat .

2) As You Sow Shall You reap .

3) Might is right .

4) Empty vessels sound loud .

विभाग- १ गद्य

कृती-१ अ. खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

१) चौकटी पूर्ण करा. (२)

- (i) आजच्या समाजात बिंबवलेले तत्त्वज्ञान
(ii) मार्केटिंग करताना न घेतलेली दक्षता

२) गटात न बसणार शब्द शोधा. (२)

- (i) त्याला, तुला, मला, माणसाला
(ii) आनंदी, दुःखी, सौंदर्य, आळशी

३) खालील शब्दसमूहाचा अर्थ स्पष्ट कर (१)
आंतरिक दारिद्र्य

न बोलताही संवाद होणारा संवेदनशील काळ मागे पडून आता खूप बोलूनही काळीज न ओलावणारा काळ आला आहे. कारण अनेक आहेत पण मला जाणवणारे मुख्य कारण म्हणजे माणूस मिथ्या सोनं सत्य हे तत्वज्ञान आरपार बिंबवले गेले आहे. "पैसा मिळवला की माणूस सुखी होतो हा निष्कर्ष गरिबीतून येऊ शकतो, पण गरिबी दूर करताना दुसरेच एक आंतरिक दारिद्र्य निर्माण होऊ नये, याची दक्षता 'मार्केटिंग' च्या भरात घेतली गेली नाही. यातून संवाद सुसंवाद, प्रेम, माया, वात्सल्य काय मिळणार? भावनेवर का जगता येणार? असे प्रश्न विचारणारा एक वर्षे जगात निर्माण झाला. या वर्गाच्या हातात प्रसारमाध्यमे होती, उद्योगधंदे होते. सूत्रधाराने बाहुल्यांना खेळवावं त्याप्रमाणे ह्या मंडळींनी गेल्या पंचवीस वर्षात सान्या जगाचं एका भव्य मॉल मध्ये रूपांतर केलं, जिये पैसा बोलतो, मन मात्र मुकं राहतं. एकदा पैशानेच जगता येतं-पैशासाठीच जगायचं असतं, हाच जगण्याचा उद्देश झाला, की मग शिक्षण पैशासाठीच होतं. सजणं धजणं, प्रेम, कलानिर्मिती, श्रद्धा, भक्ती, मंदिर यांचीही दुकानं होतात, मग दुकानातली भाषा खरेदी विक्रीचीच असते लिये 'संवाद' नसतो. असतो तो खरेदी विक्रीचा व्यवहार, हीच दुकानाची लागण बाहेरून आत सरकली, बघता बघता घरही अबोल झाली. वडील आई यांच्या स्पर्शातून जाणवणारे वात्सल्याचं ऊबदार घर आर्थिक हव्यासाच्या बुलडोझरखाली भुईसपाट झालं नू तिथं बांधला गेला नात्याचा एक चकचकीत काचमहाला इथे माणूस दिसत होता पण जाणवत नव्हता. 'ओठ हलत होते' पण साद पोहोचत नव्हती.

स्वमत/अभिव्यक्ती (५)

'पैसा हे साधन आहे, साध्य नव्हे', हे विधान पाठाधारे तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

किंवा

इथे माणूस 'दिसत' होता, पण 'जाणवत' नव्हता. ओठ हलत होते, पण साद पोहोचत नव्हती', या विधानास तुम्हांला कळलेला अर्थ लिहा.

कृती १. आ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

१) रेकॉर्डिंग हे उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा. (३)

२) उषावहिनीच्या रूपातील निशा गाडीतून खाली उतरल्यावर काय घडले ?

३) नाट्यगृहात काय कुजबुजल झाली.

२) कारणे लिहा. (२)

१) निशाने चेहऱ्यावर प्रौढपणा आणण्याचा प्रयत्न केला कारण

२) महिला प्रेक्षकांत उपेक्षभंगाची एक जोरकस लाट आली, कारण

शिवाजी मंदिराच्या मागच्या पार्किंग स्पेसमध्ये गाडी थांबली. उषावहिनीच्या रूपात निशा खाली उतरली मात्र, स्टेजकडे जाणाऱ्या जिऱ्यावरून लोकांची धावपळ उडाली. त्याच्यातच, 'वहिनी, सेट लाईट, माईक ओ.के. करता?', 'वहिनी, मेकअपला बसा', 'वहिनी, भाग घेणाऱ्या सर्द बायका आल्यात, बर्का !' असा चारी बाजूंनी कल्लोळ उसळला.

निशाने चेहऱ्यावर प्रौढपणा आणण्याचा प्रयत्न केला आणि उषावहिनीच्या भूमिकेत स्वतःला सराईतपणे झोकून दिलं. सुट्टेवने उषाबरोबर ती दोन-तीन वेळा टीव्ही सेंटरवर रेकॉर्डिंग पाहायला गेलेली होती. त्यामुळे उषाच्या सहकाऱ्यांशी तिची चांगली ओळख होती. अर्थात तेव्हा ती उषावहिनीची बहीण होती. आज मात्र उषावहिनीच्या

घाटात तिने भराभर सूत्रं हलवायला सुरुवात केली. निवेदिका वर्षाने माईक हातात घेतला, "रसिकहो ! 'वहिनींचा सल्ला' ह्या कार्यक्रमाचा आजचा शेवटचा प्रयोग". ह्या वेळी प्रथमच हा कार्यक्रम दूरदर्शन केंद्राच्या बाहेर शिवाजी मंदिर ह्या लोकप्रिय नाट्यगृहात साजरा होत आहे. आणखीही एक प्रयोग आज आम्ही प्रथमच करत आहोत. ह्या कार्यक्रमाच्या शेवटची दहा मिनिटं प्रेक्षकांना वहिनींशी फोनवरून थेट संपर्क साधता येईल. तर 'मैत्रिणींना वहिनींचा सल्ला !" हा आजचा शेवटचा कार्यक्रम." निवेदिकेचं शेवटचं वाक्य संपलं आणि उषावहिनींनी रंगमंचावर प्रवेश केला. प्रेक्षकांनी टाळ्या वाजवून त्यांचे स्वागत केलं पण त्या वेळी महिला प्रेक्षकांत अपेक्षाभंगाची एक जोरकस लाट पसरली. "वहिनींचा सल्ला' दरवेळी आवर्जून पाहिला जायचा, त्याचं एक प्रमुख कारण उषावहिनींनी नेसलेली साडी ! वीस वर्षांमधल्या प्रत्येक कार्यक्रमानंतर उषावहिनींच्या साडीवर चर्चा व्हायची आणि अगदी तऱ्हाचीच साडी खरेदी करायला झायकांच्या शोधयात्रा निघायच्या. आजचा शेवटचा कार्यक्रम ! म्हणजे उषावहिनी नवकीच अशी साडी नेसतील, की बायकांनी जन्मभर लक्षात ठेवावी! तर आज उलटाच प्रकार ! उषावहिनी त्याच; पण तरीही त्या त्याच नसाव्यात असा काहीतरी व्यक्तित्वातला बदल ! साडी तर अगदीच साधीशी, सर्वसाधारण काठापदराची, मळखालू रंगाची सुती! कोणीतरी कुजबुजली, "शी, ही कसली साडी ?"

स्वमत/अभिव्यक्ती

(५)

(३) 'साडी' हा स्त्रियांचा अत्यंत जिव्हाळ्याचा विषय आहे.

किंवा

निशा ने आपली वहिनींची भूमिका कशा प्रकारे निभवली तुमच्या

कृती २. अ) खालील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

१) कृती करा.

(१)

"शब्द " या कवितेच्या कवीचे नाव...

२) कवीच्या जीवनातील 'शब्दांची' भूमिका-

(१)

३) (अ) बिकट संकटांना कबीने म्हटले-

(३)

(१) पोटाशी घेणारे शब्द.

(२) निरुत्तर निखारे.

(३) धावून आलेले शब्द.

(आ) शब्दांचा उजेड म्हणजे-

(१) शब्दांचे मार्गदर्शन.

(२) शब्दांची मदत.

(३) शब्दांचा हल्ला.

(इ) चिड्डन सांडणारे ऊन म्हणजे-

(१) कठीण प्रसंग.

(२) झाडाची सावली.

(३) तापदायक प्रसंग.

आकान्ताने हाका घातल्या माझ्या
तेव्हा तेव्हा शब्दच धावून आले,
माझ्या निरुत्तर निखार्यांना माउलीने
घ्यावे तसे पोटाशी घेतले.

उोळ्यांपुढे अंधारून आले

तेव्हा शब्दांच्याच उजेडाने हात दिला,

एखादी आठवण आग घेऊन

धावली ब तेव्हाही शब्दांनीच हल्ला झेलला...

चिड्डन चिड्डन सांडत होते

ऊन तेव्हाही शब्दांनीच सावली धरली,

दिवसाही दाटायचा अंधार

तेव्हा शब्दांनीच हातात बिजली दिली.

जगू न देणारे काही विसरायचे
होते तेव्हाही शब्दांनीच तोल सावरला,
मरणाच्या धारेत सापडलो
तेव्हा शब्दांनीच माझ्याकडे किनारा सरकवला.

४) स्वमत/अभिव्यक्ती (५)
'मानवी जीवनातील शब्दांचे अनन्यसाधारण महत्त्व' तुमच्या शब्दांत लिहा.

आ) पुढील काव्यपंक्तीचा अर्थ लिहा (४)
तळहाताच्या नाजुक रेषा
कुणि वाचाव्या, कुणी पुसाव्या;
तांबूस निर्मल नखांवरी अन्
शुभ चांदण्या कुणि गोंदाव्या!

कृती ३ अ) खालील उता-याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा : (२)
(अ) भरतमुनींची दोन वैशिष्ट्ये

(आ) नाटक आणि अभिनेता यांतील संबंध, (२)

इ) नाटकाच्या प्रयोगाची सफलता अवलंबून असणारे घटक. (२)

नाटक म्हणजे

लेखकाने लिहिलेले नाटक हे कलाकारांनी सादर करायचे असते. चित्र किंवा शिल्प हे घडताच दिसू लागते पण नाटक हे प्रत्येक दैर्घ्य करून दाखवावे लागते. नाटक हे दृक्-श्राव्य असल्याने ते लिहिणारे, त्याचा प्रयोग करणारे अशा सगळ्यांच्या समन्वयावर आणि सहकार्यावर नाटकाच्या प्रयोगाची सफलता अवलंबून असते. नाटक हा कथा, कादंबरी, कविता याप्रमाणे एक साहित्यप्रकार आहे. यामध्ये अभिनेता किंवा अभिनेत्री अभिनय करत असतात. लेखकाने लिहिलेले संवाद अभिनेत्यांमार्फत प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचवले जातात. मुळात नाटक हा 'दृक्-श्राव्य' साहित्यप्रकार आहे. ते ऐकता, पाहता व वाचता येते. नाट्यवाचनातून अन्य साहित्यप्रकारांप्रमाणे आपल्याला नाटकाचा आनंद घेता येतो. नाटक रंगमंचावर सादर करता येते.

भारतात प्राचीन काळापासून नाट्यकला अस्तित्वात होती. भरतमुनी यांना 'भारतीय नाट्यकलेचे 'जनक' असे म्हणतात. नाटकाविषयी सखोल माहिती करून देणारा 'नाट्यशास्त्र' हा ग्रंथ त्यांनी लिहिला. त्यांच्या मते 'नाटक हे मानवी जीवनातील निरनिराळ्या अवस्थांचे, घटनांचे प्रसंगांचे, त्यांतील वेगवेगळ्या भावभावनांचे, वृत्ती-प्रवृत्तीचे व लोकव्यवहारांचे अनुकरण करणारे चित्रण आहे. !

'मानवी जीवनात अवतीभोवती घडणाऱ्या अनेक नाट्यमय प्रसंगांतून, घटनांमधून जाणवणाऱ्या माणसांतील गुण-अवगुणांमधून त्यांच्यातील भावनांची आंदोलने, वास्तुवाधारित परंतु काल्पनिक कथानकात गुंफून ते उत्तम संवादलेखनातून, दिग्दर्शकाच्या मार्गदर्शनाखाली कलाकारांच्या अभिनयाद्वारे, तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने रंगमंचावर प्रेक्षकांसमोर सादर करणे म्हणजे 'नाटक' होय. 'नाटक' हा लेखक, दिग्दर्शक, कलाकार, तंत्रज्ञ यांच्या साहाय्याने रंगभूमीवर सादर होणारा आणि त्याचप्रमाणे नाट्यगृहात समूहाने एकत्रितरीत्या आस्वाद घेता येईल असा कलाप्रकार आहे. नाटक हे जीवनावे चित्र असते आणि ते कलाकारांच्या माध्यमातून सादर केले जाते. डोळ्यांनी पाहायचे आणि कानांनी ऐकायचे म्हणून ही दृक्-श्राव्य कला आहे. नाटक हे सांघिक कार्य आहे.

२) 'नाटक' हा वाङ्मयप्रकार इतर वाङ्मय प्रकारांपेक्षा वेगळा आहे हे विधान तुमच्या शब्दांत ०६ ते ०८ ओळीत सोदाहरण स्पष्ट करा. (४)
किंवा.

'नाटक म्हणजे सांघिक कलाविष्कार आहे' या विधानासंबंधी तुमचे मत ०६ ते ०८ ओळीत सोदाहरण स्पष्ट करा.

आ) खालील कृती सोडवा. (६)

१) कृष्णराव कोंबड्यांच्या गाडीत बसायला तयार झाले सविस्तर लिहा.

२) कृष्णराव यांच्या सत्काराचे स्वरूप

कृती ४ अ) पुढील कृती सोडवा.

(१०)

- १) मुद्रितशोधनातील नजरचुकीने राहिलेली चूक अथाचा अनर्थ करते, या विधानाची सत्यता स्पष्ट कर
- २) मुद्रितशोधन व व्याकरण यांचा सहसंबंध सविस्तर लिहा.

आ) खालील खुणांचा अर्थ स्पष्ट करा.

खुणा	अर्थ
=	
,	
-	
:	

कृती ५ अ) व्याकरण सोडवा

- १) खालील कृती सोडवा व काळाचे नाव लिहा (कंसातील क्रियापदांचे योग्य रूप वापरा). (३)
१. हसणे हा मनुष्य स्वभाव. (असणे)
२. वकिलांनी आरोपीला आपली बाजू मांडू. (देणे)
३. मी यावर्षी काश्मीर सहलीला. (जाणे)

२) पारिभाषिक शब्दाचा अर्थ लिहा. (३)

१) Verification -----

१. पडताळणी २. शोध ३. वैधता

२) Felicitation -----

१. प्रतिष्ठा २. गौरव ३. संधिका

३) Draft -----

१. मसुदा २. रिक्त पद ३. संचालक

३) इंग्रजी म्हणी चा अर्थ मराठीत लिहा (२)

१. No pains, no gains

१) नवी लगोरी नवा खेळ

२) नवी विटी नवे राज्य

३) कष्टाविण फळ नाही

२. Might is right

१) एकी हेच बळ

२) बळी तो कान पिळी

३) जुने ते सोने

४) आभाळाकडे डोळे लावणे या वाक्पंचाराचा अर्थ खालील पर्यायांतून ओळखून लिहा आणि वाक्यात उपयुक्त करा. (२)

१) ढगाकडे पाहणे.

२) पावसाची वाट पाहणे.

३) आकाश न्याहाळणे.

४) आभाळ पाहणे

कृती ५. (आ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा (१०)

(१) मी अनुभवलेला अपघात

(२) माझा आवडता शिक्षक

(३) पुस्तकाचे मनोगत

(४) परीक्षा नसती तर, तर. . .

(५) युग तंत्रज्ञानाचे.

Q. 1 A) Read the Extract and Answer the following questions (12 Marks)

She was a small, thin woman, with a brown, hard face, on which the skin had dried in innumerable, hard face, on which the skin had dried in innumerable, small, hair like wrinkles. She was probably not more than forty two, but life treats some women hard in the agricultural districts of Sussex, and Mrs. Adis' life had been harder than most. "What do you want me to do for you Peter Crouch"? She said a little sourly "Let me stay here a bit. Is there nowhere you can put me till they've gone?" 'Who's they? 'The keepers.' 'Oh you've had a quarrel with the keepers, have you?' 'Yes, I was down by Cinder Wood seeing if I could pick up anything, and the keepers found me. There were four to one, so I used my gun.'

"Then I ran for it. They're after me, they can't be far off now." Mrs. Adis' did not speak for a moment. Crouch looked at her beseechingly. 'You might do it for Tom's Sake, he added . 'You haven't been and over good friend of Tom', snapped Mrs. Adis 'But Tom's been a very good friend to me, he would want you to stand by me tonight'.

'Well, I won't say he wouldn't for Tom always thought better of you than you deserved. May be you can stay till he comes home tonight, then we can hear ^{ay} what he says about it.'

'He will be up at work for an hour yet, and the coast will be clear by then- I can get away out of the country.' 'Where will you go?' I don't know. there is time to think of that.' 'Well!, You can think of it in here, she said dryly,. opening a door which led from the kitchen into the small shed at the back of the cottage. They will never guess, you are there, specially if I tell them I haven't seen you tonight.' ' You are a good woman Mrs. Adis, I know I am not worth you standing by me, but may be I'd have been different if I' would a mother like Tom's.

She did not speak, but shut the door and he was in darkness save for a small ray of light that came through one of the cracks. By this light he could see her moving to and fro, preparing Tom's supper. In another hour Tom would be home from Ironlatch farm where he work everyday. Peter Crouch trusted Tom to help him, for they had been friends when they went together to the National School at Lamberhurst and since then the friendship had not been broken by their very different characters and careers.

Q.1) The writer describes Mrs. Adis as

(2M)

- i) a small woman
- ii)
- iii)

Q.2) Fill in the blanks with suitable words from text:

(2m)

- i) Mrs. Adis looked older then she was signifies that
- ii) Mrs. Adis let Peter crouch hide in the

Q.3) State if the statements are true or false.

(2m)

- i) Mrs. Adis did not let Peter stay.
- ii) Peter Went to the National School at Lamberhurst.
- iii) The name of Mrs. Adis' son was John.
- iv) Peter crouch was down by cinder wood when the keepers found him.

Q.4) Imagine you were in Tom's Place and write whether you would have helped your friend knowing that they have committed a crime.

(2m)

Q5) Do as directed

(3m)

- i) Tom's been a very good friend to me, he would want you to stand by me tonight (make complex).
- ii) I was down by Cinderwood 'seeing if I could pickup anything'. (Frame a WH - question to get the underlined part as answer)
- iii) Peter crouch trusted Tom to help him (Rewrite this sentence in the Past Perfect Continuous Tense)e .

Q6) Write the 'Adjective Form :

(1m)

- i) Woman ii) Think

Q 1 B) Grammar : Do as directed (5 marks)

- 1) Moana said to the teacher, " I feel very happy to help my mother at home." (change into Indirect speech)
- 2) Spot the error/s in the sentences and rewrite.
 - a) The children in the park was playing hide and seek.
 - b) The little boy was hurt badly, isn't he?
- 3) The mother looks after her child (make it a Rhetorical Question)
- 4) As I entered the post office the post master presented me with a Telegram. (Begin with 'No sooner')

Q 2 A) Read the extract and answer the questions (12 Marks)

Dairy farming is a major livelihood followed by many households in rural areas. This includes rearing milk cattle – cows, buffaloes, goats and sheep. There is a shortage of milk in the country as consumption in both urban and rural areas has risen sharply .

Dairying is an important source of subsidiary income to marginal farmers and agricultural labourers. They play a very important role in the milk production of the country. In 1986 -87 about 73 % of rural households owned livestock. According to the National Sample Survey of 1993-94, livestock ^{sector} produces regular employment to

about 9.8 million persons in principal status and 8.6 million in subsidiary status, which constitute about 5% of the total workforce. The manure from animals provide a good source of organic matter for improving soil fertility and crop yields. The gobar gas obtained by processing dung is used as a fuel for domestic purposes and also for running engines to draw water from wells. The surplus fodder and agricultural by products are gainfully utilised for feeding the animals. Since agriculture is mostly seasonal there is a possibility of finding employment throughout the year for many persons through dairy farming.

The Milk processing is a small one. Only 10% of all the milk produce is delivered to some 400 dairy plants. A specific Indian phenomenon is the unorganised sector of milkmen and vendors, which handles around 65-70% of the National Milk Production. The collect milk from local producer and sell it to both Urban and non-Urban areas.

Q1) Choose the sentence which gives the theme of the extract and write it. (2M)

- a) There is a shortage of milk in the country as consumption has increased.
- b) Dairy farming could become a good source of income and employment to people.
- c) Ways to use fuel for domestic purposes and to draw water from wells.
- d) Agriculture is seasonal and the milk processing Industry is a small one.

Q2) List Two ways in which dairy farming is beneficial for farmers besides getting milk. (2m)

Q.3) What information does the National sample survey of 1993-94 provide? (2m)

Q.4) Explain how, according to you, dairy farming can improve the financial condition of farmer. (2m)

Q.5) Do as directed (2m)

i) The consumption of milk in both urban and rural areas has risen sharply (choose the correct verb in the Past Perfect Tense and rewrite)

- (a) Will have risen (b) Had risen (c) Have risen (d) Having risen

ii) The Gobar gas obtained by processing dung is used as fuel (choose the correct option beginning with "people.....")

- a) People uses the gobar gas obtaining from processing the dung as fuel.
- b) People will use the gobar gas obtained from processing the dung as fuel.
- c) People are using the gobar gas obtained from processing the dung as fuel.
- d) People use the gobar gas obtained from processing the dung as fuel.

Q.6) Vocabulary: ~~from~~ ^{of} the Antonyms of the following words by adding prefixes. (2m)

- (i) Possibility (ii) Regular (iii) Seasonal (iv) Fertility

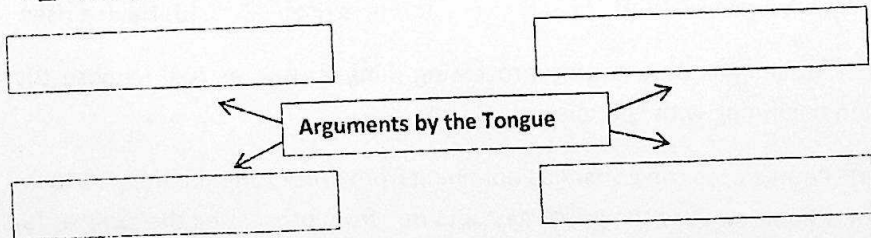
Q.2 B) Summary: (4 marks)

Prepare a summary of the above extract. give it a suitable "Title." You may use the following points : (Dairy Farming – Major livelihood – income and employment source – ~~uses~~ ^{uses} of Dung – uses of Surplus fodder – role of unorganised sector)

Q.3 A) Poetry : Complete the Activities after reading the extract (10 marks)

So Tongue was the lawyer and argued the case,
 With great deal of skill and a wig full of learning,
 While chief Baron Ear, sat to balance the laws.
 So famed for his talent in nicely discerning.
 In behalf of the nose it will quickly appear,
 And your Lordship, he said will undoubtedly find
 That the nose has had spectacles always in wear.
 Which amounts to possession time out of mind.
 Then Holding the spectacles up to the court,
 Your lordship observed they are made with a straddle.
 As wide as ridge of the nose is, in short.
 Designed to sit close to it, just like a saddle.
 Again would your Lordship a moment suppose.
 ('Tis a case that has happened and may be again.)
 That the visage or countenance has not a nose.
 Pray who would or who could wear spectacles then?
 On the whole it appears and my argument shows.
 With the reasoning the court will never condemn.
 That the sepectacles plainly were made for the nose.
 And the nose was plainly intended for them.

Q1) Complete the Web (2marks)



Q 2) How does the lawyer Tongue defend the case of the nose? (2m)

Q3) Do you support the poets Satire Presentation of the Judicial System? explain (2m)

कृति पत्रिका के लिए सूचनाएँ :

1. सूचना के अनुसार गद्य, पद्य, विशेष अध्ययन तथा व्यावहारिक हिंदी की कृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है।
2. सभी आकृतियों के लिए पेन का ही उपयोग कीजिए।
3. सभी आकृतियों में उत्तर पेन से ही लिखना आवश्यक है।
4. व्याकरण विभाग में पूछी गई कृतियों के उत्तरों के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है।

विभाग - १. गद्य (अंक-२०)

कृति १ (अ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए:

(६)

उन दोनों आदमियों में से प्रमुख ने विस्मय से और भय से कहा "हम सब जहाँ हैं वहीं तो वन है।" बबूल ने अपने काँटे खड़े करके कहा, "बको मत, वह सेमर है, वह सिरस है, वह साल है, वह घास है, वह हमारे सिंहाराज हैं, वह पानी है, वह धरती है। तुम जिनकी छाँह में हो, वह हमारे बड़ दादा हैं। तब तुम्हारा वन कहाँ है ? दिखाते क्यों नहीं ? तुम हमको धोखा नहीं दे सकते।" प्रमुख पुरुष ने कहा, "यह सब कुछ ही वन है।" इसपर गुस्से में भरे हुए कई जानवरों ने कहा, "बात से बचो नहीं, ठीक बताओ, नहीं तो तुम्हारी खैर नहीं है।" अब आदमी क्या कहें, परिस्थिति देखकर वे बेचारे जान से निराश होने लगे। अपनी मानवी बोली (अब तक प्राकृतिक बोली में बोल रहे थे) एक ने कहा, "यार ! कह क्यों नहीं देते कि वन नहीं है। देखते नहीं, किनसे पाला पड़ा है!" दूसरे ने कहा, "मुझसे तो कहा नहीं जाएगा।" "तो क्या मरोगे ?

1. आकृति पूर्ण कीजिए:

(२)

	गद्यांश में आए वृक्षों के नाम	

१. निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश में आए हुए समानार्थी शब्द लिखिए :

(२)

(१) क्रोध :-

(२) छल :-

(३) उदास :-

(४) डर :-

२. 'अभयारण्यों की आवश्यकता' इस विषय पर अपने विचार स्पष्ट कीजिए ?

(२)

(आ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए:

(६)

एक दिन एक घटना हो गई। मछुवा आ रहा था मछलियाँ पकड़ने। नदी के पास एक छोटा-सा गड्ढा था। उसमें कुछ पानी भरा था। उसी में एक कोने पर, लताओं में, एक छोटी-सी मछली फँस गई थी। वह स्वयं किसी तरह पानी में नहीं जा सकती थी। उसने मछुवे को देखा और पूकारकर कहा " मछुवे, मछुवे, जरा इधर तो आ।" मछुवा उसके पास जाकर बोला, "क्या है?" मछली ने कहा- "मैं छोटी मछली है। अभी तैरना अच्छी तरह नहीं जानती। यहाँ कर फँस गई हूँ। मुझको किसी तरह यहाँ से निकालकर पानी तक पहुँचा दे।" मछुवे ने नीचे उतरकर लता से उसको अलग कर दिया। मछली हँसती हुई पानी में तैरने लगी। कुछ दिनों के बाद उस मछली ने उसे फिर पुकारा मछुवे, मछुवे, इधर तो आ। मछुवा उसके पास गया। मछली ने कहा "सुनती हूँ, नदी में खूब पानी है। मुझे नदी में पहुँचा दे। मैं तो तेरी तरह चल नहीं सकती। तू कोई ऐसा उपाय कर कि मैं नदी तक पहुँच जाऊँ।" यह कौन बड़ी बात है।" मछुवे ने यह कहकर एक बर्तन निकाला और उसमें खूब पानी भर दिया। फिर उसने उसी में उस मछली को रखकर नदी तक पहुँचा दिया। मछली नदी में सुरक्षित पहुँच गई और आनंद से तैरने लगी। कुछ दिनों के बाद उस मछली ने मछुवे को पुकारकर कहा " मछुवे, तू रोज यहाँ आकर एक घंटा बैठा कर। तेरे आने से मेरा मन बहल जाता है।

१. उत्तर लिखिए:

(२)

१. मछली यहाँ फँसी थी >
२. नदी के पास था >
३. मछलियाँ पकड़ने आया था >
४. यहाँ खूब पानी था >

२. निम्नलिखित शब्दों के विलोम शब्द लिखिए :

- (१) तैरना >
- (२) आनंद >
- (३) हँसना >
- (४) नीचे >

(२)

(३) 'लालच करना बुरी बात है' इस विषय पर अपने विचार अभिव्यक्त कीजिए ?

(२)

इ) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए : (कोई दो)

(६)

- १) 'महत्वाकांक्षा और लोभ' निबंध में निहित मानवीय भावों से संबंधित विचार लिखिए ?
- २) 'तत्सत' शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए ?
- ३) 'भारती का सपूत' इस पाठ के आधार पर भारतेन्दु हरिश्चंद्र के कार्यों को स्पष्ट कीजिए ?

ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का उत्तर एक वाक्य में लिखिए : (कोई दो)

- १) रत्नाकर ने भारतेन्दु को किस नाम से संबोधित किया ?
- २) गद्य की दृशसौटी किसे कहा जाता है ?
- ३) किन्हीं दो हिंदी कहानीकारों के नाम लिखिए ?
- ४) 'महत्वाकांक्षा और लोभ' किसका निबंध है ?

कवि

विभाग - २. पद्य (अंक-२०)

कृतिर अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर दी गई सूचना के अनुसार कृतियां पूर्ण कीजिए :

(६)

हे मेरे भारत-नेपाल-श्रीलंका !

फ़ीजी-सूरीनाम-पाक-गयाना !

साऊथ अफ्रीका, यूके-यूएसए-कनाडा !

फ़्रांस रेनियन आदि के सहोदर बंधुओ !

इस भूमि में तुम सभी की

'स्मृति अंकित है तल तक,

कहते हैं 'स्वर्ग' इसे हिंद महासागर का

का कल्पना है या सत्य है?

प्रिय भाइयो, कल्पना भी हो

तो स्वर्ग इसे तुम बना जाओ

स्वागत-स्वागत-स्वागत है !

(१) लिखिए:

(२)

	इस भूमि पर इनकी स्मृति अंकित है	

(२) निम्नलिखित शब्दों के वचन बदलकर लिखिए:

(२)

- १) जीव..... ३) कठिन
- २) यादें..... ४) धरती

(३) उपर्युक्त पद्यांश का भावार्थ अपने शब्दों में लिखिए ?

(२)

आ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर दी गई सूचना के अनुसार कृतियां पूर्ण कीजिए :

(६)

दोस्त है तो मेरा कहा भी मान

मुझसे शिकवा भी कर, बुरा भी मान

दिल को सबसे बड़ा हरीफ समझ

और इस संग को खुदा भी मान

मैं कभी सच भी बोल देता हूँ

गाहे-गाहे मेरा कहा भी मान

याद कर देवताओं के अवतार

हम फकीरों का सिलसिला भी मान
 कागजों की खामोशियाँ भी पढ़
 इक-इक हर्फ को सदा भी मान
 आजमाइश में क्या बिगड़ता है
 फर्ज कर और मुझे भला भी मान
 मेरी बातों से कुछ सबक भी ले
 मेरी बातों का कुछ बुरा भी मान
 गम से बचने की सौच कुतूहल तरकीब
 और इस गम को आसरा भी मान

१. उत्तर लिखिए:

१. दिल को समझता है > २) इनका सिलसिला मानना है > (२)
 ३) याद कराना है > ४) इन्हें पढ़ना है >

२. उचित मिलान कीजिए :

- | | |
|---------|-------|
| १) हरीफ | सिख |
| २) सबक | अक्षर |
| ३) गम | शत्रु |
| ४) हर्फ | दुःख |

३. 'जीवन की सर्वोत्तम पूँजी मित्रता है' अपने शब्दों में लिखिए ?

(इ) निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर 'स्वागत है' कविता का रसास्वादन कीजिए ?

- १) रचनाकार का नाम
- २) पसंद की पंक्तियाँ
- ३) पसंद आने के कारण
- ४) कविता की केन्द्रीय कल्पना
- ५) रस और अलंकार

अथवा

'सहर्ष स्वीकारा है' कविता का रसास्वादन कीजिए ?

(ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का केवल एक वाक्य में उत्तर लिखिए (कोई दो)

- १) गज़ल किस भाषा का शब्द है ?
- २) श्याम दानिश्वर जी की दो रचनाओं के नाम बताईए ?
- ३) 'सहर्ष स्वीकारा है' कविता के रचयिता हैं ?
- ४) राहत इन्दोरी जी के गज़लों की विशेषताएँ लिखिए ?

विभाग-३. विशेष अध्ययन (अंक-१०)

कृति ३.(अ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियां पूर्ण कीजिए : (६)

हमारे देश में ब्लड की रोजाना बहुत जरूरत पड़ती है। सड़कों पर एक्सीडेंट के बाद, हॉस्पिटल में अऑपरेशन के दौरान, और डेंग्यू, मलेरिया जैसी कई तरह की गंभीर बीमारियों में ब्लड की सख्त जरूरत पड़ती है। मरीज के रिश्तेदार ब्लड के लिए यहाँ बहाँ दौड़ते भागते हैं, पर वक्त पर ब्लड का मिलना बहुत मुश्किल होता है। हिंदुस्तान में हर एक घंटे में प्रसव के दौरान तीन मौतें होती हैं, इसका सबसे बड़ा कारण है वक्त पर खून का ना मिलना। ऑपरेशन के दौरान खून की सबसे ज्यादा जरूरत पड़ती है। क्या ये जरूरतें पूरी हो पाती हैं? क्या ये जरूरतें ब्लड बैंक पूरी कर पा रही है? हमारे समाज में रक्तदान करने वाले लोग कम क्यों हैं? क्या ब्लड डोनेट करना सिर्फ आर्मी, सीआरपीएफ के जवानों और कॉलेज के स्टूडेंट्स का ही काम है ? हमारे समाज में ब्लड ना देने के बहुत-से विचित्र कारण होते हैं।

कट-टू-कट्स

अभिनेता-१: बीमारी, एचआईवी, ब्लड कैंसर ना बाबा ना, मैं खून नहीं दूंगा।

अभिनेता-२: (पुशअप्स मारते हुए) इतनी मुश्किल से तो जिम में जाकर बॉडी बनाई है, अब खून दे दूंगा तो मेरी बॉडी कम नहीं हो जाएगी।

अभिनेता-३: हम खानदानी लोग हैं, हमारी रगों में शाही खून दौड़ता है। अब ऐसे कैसे किसी ऐरे-गैरे नथू खैरे को दे दें अपना खानदानी खून...।

अभिनेता-४: मैं खून दूंगा तो मुझे कौन देगा रे!

अभिनेता-५: तू तो लडकी है! तेरा हिमोग्लोबिन तो पहले से ही कम है, तू कैसे खून दे सकती है?

१. आकृति पूर्ण कीजिए:

(२)

गद्यांश में उल्लेखित बीमारियों के नाम		

२. कारण लिखिए :

(२)

खून न देने के कारण -

१) ३).....

२) ४).....

३. 'रक्तदान सर्वश्रेष्ठ दान है' इस मंतव्य को स्पष्ट कीजिए :

(२)

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए :

(४)

- १) 'नुक्कड़ नाटक' टिप्पण लिखिए ?
- २) 'रक्तदान करना हमारा दायित्व है' स्पष्ट करें ?

विभाग ४. व्यावहारिक हिंदी, अपठित गद्यांश एवं पारिभाषित शब्दावली (अंक-२०)

कृति ४ अ) निम्नलिखित का उत्तर लगभग १०० से १२० शब्दों में लिखिए :

(६)

'ई-अध्ययन: नयी दृष्टि' पाठ के आधार पर विद्यार्थी जीवन में कंप्यूटर का महत्व स्पष्ट कीजिए ?

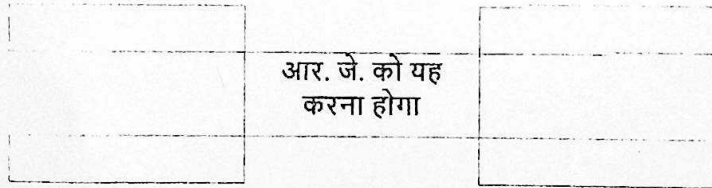
अथवा

निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियां पूर्ण कीजिए :

अनुराग: आर. जे. को अपने कान, आँखें निरंतर खुली रखने की जरूरत है। उसे जिस भाषा में बोलना है, उस भाषाको ज्यादा-से-ज्यादा सुनना होगा, उस भाषा का साहित्य पढ़ना होगा, रोज समाचारपत्र पढ़ने होंगे, इसके साथ ही अपने क्षेत्र का सांस्कृतिक, भौगोलिक तथा ऐतिहासिक ज्ञान होना भी जरूरी है। उसे देश-विदेश की जानकारी रखनी होगी। इसके साथ ही अपनी एक भाषा शैली तैयार करनी होगी, अपने उच्चारण पर ध्यान देना होगा। भाषा के आरोह-अवरोह का ज्ञान बढ़ाना होगा। एक बढ़िया आर. जे. बनने की कोशिश हरदम जारी रखनी होगी क्योंकि कलाकार कभी तृप्त, संतुष्ट नहीं होता। उसे विशिष्ट लोगों के विशेष अवसर पर साक्षात्कार लेते हुए कार्यक्रम की प्रस्तुति करनी पड़ती है। इसलिए साक्षात्कार लेने की कुशलता उसमें होनी चाहिए। कभी-कभी श्रोता के प्रश्नों का निराकरण आर. जे. को करना पड़ता है, यह तभी संभव है जब उनके प्रश्नों के उत्तरों का ज्ञान उसके पास हो। कई बार श्रोता अपनी जिंदगी से निराश होकर आर. जे. को फोन करते हैं, तब उन्हें प्रोत्साहित करने के लिए आर. जे. का अपना मनोविश्लेषणात्मक अध्ययन उपयोगी होता है। कई बार परीक्षाओं के पहले मुझे विद्यार्थियों के फोन आते हैं, कहते हैं "कल से परीक्षा शुरू हो रही है और मुझे बहुत टेंशन हो रहा है। लगता है कि मैंने जो पढ़ा है, मुझे ऐन मौके पर याद नहीं आएगा, मैं क्या करूँ ? मेरी समझ में नहीं आ रहा है।" ऐसी स्थिति में मैं उनका मनोबल बढ़ाने का काम करता हूँ और कहता हूँ, "आपके मन में आने वाले विचार बहुत स्वाभाविक हैं। इस प्रकार के विचार आपको स्ट्रेस के कारण आते हैं। आप निश्चित रहिए। परीक्षा के दौरान आपको अपनी ही हुई पढ़ाई याद आएगी। आप विचलित न हों मेहनत करते रहिए, आप जरूर परीक्षा में सफल होंगे।"

(१) संजाल पूर्ण कीजिए :

(२)



(२) उपसर्ग शब्द बनाकर लिखिए :

(२)

१) कामयाब > ३) मान >

२) सफल > ४) न्याय >

(३) सामाजिक सजगता निर्माण करने में आर. जे. का योगदान अपने शब्दों में लिखिए ?

(२)

- १) 'ई-ग्रंथालय' की जानकारी लिखिए ?
- २) 'आर. जे.' बनने के लिए आवश्यक गुण लिखिए ?

अथवा

सही विकल्प चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए :

- १) रेडिओ का क्षेत्र कभी समाप्त न होने वालामाध्यम है .
 - I. संचार III) जन-मन
 - II. जनजीवन IV) जनसंचार
- २) ई-अध्ययन हमारे लिए साबित हुआ है.
 - I. शाप III) अभिशाप
 - II. वरदान IV) परिवर्तन
- ३) इंटरनेटका एक विशाल भण्डार है .
 - I. सूचना एवं तकनीक III) सूचना एवं जानकारी
 - II. जानकारी एवं तकनीक IV) इन में से कोई नहीं
- ४) रेडिओ माध्यम बन गया.
 - III. इन्फोटेमेंट III) समाचार माध्यम
 - IV. ज्ञान का IV) इन में से कोई नहीं

(इ) निम्नलिखित अपठित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

(६)

'एस. एस. अकोला' जहाज पर सवार होकर भीमराव आंबेडकर 21 जुलाई, 1913 को अमेरिका पहुँचे। पहले न्यूयार्क और वहाँ से कोलम्बिया यूनिवर्सिटी में दाखिल हुए। वहाँ छात्रालय में एक सप्ताह ठहरकर काला पालिटन क्लब में जाकर रहने लगे। उनके अध्ययन के प्रमुख विषय में अर्थशास्त्र प्रमुख विषय था और साथ में सामाजिक विज्ञान, मानववंश विज्ञान और दर्शन शास्त्र। ये विषय लेकर भीमराव आंबेडकर एम.ए. का अध्ययन करने में जुट गए। भारत में उस समय तो अवर्णों के साथ बहुत ही बुरा व्यवहार होता था। आज भी वह कहाँ सुधरा है? ऐसे दमघोटू वातावरण से एकदम नई दुनिया के स्वतंत्र वातावरण में, मानव समानता की ताजा हवा में भीमराव के पहुँचने पर उन्हें कितना आनंद जान पड़ा होगा, इसका कोई बयान नहीं हो सकता। आंबेडकर के मन में सिर्फ एक आदर्श था - उच्च अध्ययन करना। एकाग्र होकर वे दिन में सोलह से अठारह घंटे बराबर किताबें पढ़ते। नोट्स लेते रहते। हर विषय की तह तक जाने की उनकी आदत थी। उसके लिए वे न्यूयार्क की अलग-अलग लाइब्रेरियों के चक्कर काटते। कोलंबिया यूनिवर्सिटी में इकॉनोमिक्स (अर्थशास्त्र) के प्रोफेसर सेलिगमन भीमराव की प्रतिभा से बहुत अधिक प्रभावित थे। वे ही युवा भीमराव को ज्ञान के अन्वेषण में दिशा दर्शक का काम करते थे। भीमराव आंबेडकर के अध्ययन का विषय था - 'प्राचीन भारत में व्यापार।' एम. ए. की उपाधि के लिए वे सामग्री जुटा रहे थे। 1915 में इस पर उन्हें यह उपाधि कोलम्बिया यूनिवर्सिटी से मिली। इसके लिए उन्होंने बड़ी किताबें जमा कीं। किताबें खरीदने का उनको बड़ा शौक था, पर जेब में पैसे नहीं थे। वे पुरानी पुस्तकें खरीदते। उन किताबों की दुकानों के चक्कर काटते। दुर्लभ ग्रंथ वहाँ सस्ते में मिलते। उनके और कोई शौक नहीं थे। मनोरंजन का कोई और ढंग भीमराव को पसंद नहीं था। किताबें पढ़ना और अध्ययन में डूबा रहना, यही उनका एक मात्र शगल था।

(१) आकृति पूर्ण कीजिए :

(२)

	डॉ. भीमराव अंबेडकर के अध्ययन के प्रमुख विषय लिखिए	

(२) निम्नलिखित शब्दों के विलोम शब्द लिखिए :

(२)

- १) अच्छा > ३) रात >
- २) नया > ४) कम >

(३) 'डॉ. भीमराव अंबेडकर की ज्ञान साधना' इस विषय पर अपने विचार लिखिए ?

(२)

(ई) निम्नलिखित में से किन्हीं चार पारिभाषिक शब्दों के लिए हिंदी शब्द लिखिए ?

(४)

- | | |
|-------------------|--------------|
| १. ELIGIBILITY | ५. HARD COPY |
| २. STORAGE | ६. INTERNET |
| ३. ADMINISTRATION | ७. SATELLITE |
| ४. GENETICS | ८. ORBIT |

विभाग- ५ . व्याकरण (अंक-१०)

कृति ५. (अ) निम्नलिखित वाक्यों का कोष्ठक में दी गई सूचनाओं के अनुसार काल परिवर्तन कीजिए (कोई दो) : (२)

- अ) मछुवा नदी के तट पर पहुंचा । (सामान्य वर्तमान काल) -
आ) बबन उसे सलाह करता है । (पूर्ण भूतकाल) -
इ) आप सबको जीत सकते हैं । (सामान्य भविष्यकाल) -
ई) एक बड़े पेड़ की छाँह में उन्होंने वास किया । (अपूर्ण वर्तमान काल) -

(आ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत अलंकारों के नाम पहचानकर लिखिए (कोई दो) :

(२)

- i) चारु चंद्र की चंचल किरणों, खेल रही थीं जल-थल में ।
ii) कनक-कनक ते सौ गुनी, मादकता अधिकाय । इहिं खाए बौराय नर, उहि पाए बौराय ।
iii) रहिमन पानी राखिए, बिन पानी सब सून । पानी गए न ऊबरे, मोती मानुस चून ।।
iv) तीन बेर खातीं, ते वे तीन बेर खाती हैं।

(इ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत रस पहचान कर उसका नाम लिखिए (कोई दो) :

(२)

- I) मैं ऐसा शूर बीर हूँ, पापड़ तोड़ सकता हूँ । अगर गुस्सा आ जाए तो कागज मरोड़ सकता हूँ ।।
- II) जसोदा हरि पालनै झुलावै । हलरावे दुलराइ मल्हावै, जोइ सोइ कछु गावै ।।
- III) बुंदेले हरबोलों के गुँह हमने सुनी कहानी थी । खूब लड़ी मर्दानी, वह तो झाँसीवाली रानी थी ।
- IV) अबला जीवन हाथ । तुम्हारी यही कहानी, आँचल में है दूध और आँखों में पानी ।

(ई) निम्नलिखित मुहावरों के अर्थ लिखकर उचित वाक्यों में प्रयोग कीजिए (कोई दो) :

(२)

- I) नाम कमाना - - III) दो टुक जवाब देना -
- II) हाथ पैर मारना IV) हौसला बुलंद होना -

(उ) निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके वाक्यों को फिर से लिखिए (कोई दो) :

(२)

- I) उसे तो मछुवे पर दया करना चाहिए था ।
- II) उसे तुम्हारे शक्ती पर विश्वास हो गया ।
- III) वह निर्भीक व्यक्ती देश में सुधार करता घूमता था ।
- IV) मल्लिका ने देखी तो आँखे फटी रह गया ।

ANNUAL EXAMINATION 2024

SUB: FC

MARKS:60

STD: FYJC (MCVC)

TIME: 3HRS

Q.1.A. Select the correct alternative and rewrite the sentence:

6M

- a) Stress is a feeling of _____
(tenseness, happiness, joyfulness)
- b) Interview is a _____ communication.
(one, two, three)
- c) Survival of the _____
(fittest, strongest, bestest)
- d) The quality control begins in _____ -production stage.
(pre, mid, post)

B. Match the pair

4M

Group 'A'

Group 'B'

- | | |
|----------------------|------------------|
| a) Telephone | Hand Delivery |
| b) interview | Electronic media |
| c) Conventional mode | change of mood |
| d) Signs of stress | traditional |

C. state whether statements are true or false.

4M

- a) Quality is the property which satisfies a customer.
- b) Responsibility is the state of being not responsible.
- c) The candidate should be a good listener throughout the interview.
- d) Stress is not out of emotion.

Q.2. Define and explain: (Any Four)

12M

- a) Interview
- b) Co-operation
- c) Quality control
- d) Independency
- e) Stress management

Q.3. Write short notes: (Any Four)

12M

- a) Responsibility
- b) Quality
- c) Oral communication
- d) Electronic communication skill.
- e) Total preventive maintenance

Q.4. Answer in brief: (Any Four)

12M

- a) Explain quality Management System.
- b) Explain the manners of entering interview room.
- c) Explain conventional communication skill.
- d) Advantages of quality control
- e) Explain the methods of stress relaxation.

Q.5. Answer the following questions:

12M

- a) What are the essential characteristics of written communication. 6M
- b) State Do's and Don'ts in giving interview. 6M

or

- a) what are the ways of managing stress. 6M
- b) Explain the types of interviews. 6M

RIZVI COLLEGE OF A/S/C
INTERNAL EVALUATION (ABT PAPER)
(2023-24)

NAME: _____

ROLL NO: _____

SUB: SOCIOLOGY

TIME :1 HR SMARKS:20

SUPERVISOR SIGN: _____

MARKS OBTAINED: _____

Q1) In which stage a Child internalises the attitudes of others who are significant to him /her?
(Play Stage, Imitation, Game Stage)

Answer: _____

Q2) What is the division of society into strata based on social position or class?
(Social Change, Socialization, Social Stratification)

Answer: _____

Q3) Which is the main agent of socialization?
(Family, School, Work Place)

Answer: _____

Q4) What is an example of closed stratification?
(Class, Caste, Occupation)

Answer: _____

Q5) Which process transforms the biological organism into a social being?
(Economy, Social Change, Socialization)

Answer: _____

Q6) An example of segmental division of society seen in the rural area.
(Caste, Class, Property)

Answer: _____

Q7) Television is a/an _____ medium of communication.
(Audio, Visual, Audio-Visual)

Answer: _____

Q8) Which are the means of delivering impersonal communication directed to a vast audience?
(Mass Media, Work Place, Neighbourhood)

Answer: _____

Q9) Social Stratification involves what of the following?
(Equality, Inequality, Brotherhood)

Answer: _____

Q10) What stands for shift, change and movement?
(Stratification, Mobility, Socialization)

Answer: _____

Q11) Which is one of the significant agents of adult socialization?
(Work Place, Mass Media, Peer Group)

Answer: _____

Q12) The effects of an earthquake on people are a _____ factor of change.

(Geographical, Biological, Cultural)

Answer: _____

Q13) Who elaborated on the process of building 'social self'?

(George Mead, Karl Marx, Max Weber)

Answer: _____

Q14) Gender based stratification has led to _____ in society.

(Justice, Exploitation, Equality)

Answer: _____

Q15) The study of sex ratio is a _____ factor of change.

(Biological, Technological, Natural)

Answer: _____

Q16) Metro project in Mumbai is an example of what kind of social change?

(Biological, Economic, Technological)

Answer: _____

Q17) Social change is what type of process?

(Endless, Limited, Static)

Answer: _____

Q18) Schooling and education are considered as what agencies of socialization?

(Primary, Secondary, Closed)

Answer: _____

Q19) Which social institution organises production, distribution and consumption of goods and services?

(Family, Marriage, Economy)

Answer: _____

Q20) Which type of mobility takes place in the life span of one generation?

(Intragenerational, Intergenerational, Horizontal)

Answer: _____

ARTS

2/3/2024

RIZVI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE & COMMERCE

Bandra (west), Mumbai - 400050

Application Based Test (ABT) Feb 2024

Time : 1 Hr

Subject : **Economics**

Marks:20

Roll no.

Mobile no.

Jr Sup Sign _____

Marks Obtained _____

Q1. Choose the correct option: (4)

- 1) The quality of life of the rural people can be improved by _____.
 - a) Providing safe drinking water, health and hygiene facilities.
 - b) Effective implementation of land reforms.
 - c) Providing subsidized credit facilities.
 - d) Reducing rural inequality.
- 2) Economic measure to check population explosion.
 - a) Mortality rate
 - b) Removal of poverty
 - c) Improving status of women
 - d) Disaster management
- 3) Unemployment during the off season is called _____ unemployment.
 - a) Urban
 - b) Seasonal
 - c) Disguised
 - d) Involuntary
- 4) According to planning commission, an individual in urban area requires _____ calories per day.
 - a) 2000
 - b) 2100
 - c) 2400
 - d) 2450

Q2. Find the odd word. (4)

- 1) Agriculture credit on basis of tenure.
 - a) Short term
 - b) Long term
 - c) Medium term
 - d) Average term
- 2) Concept related to population growth:
 - a) Firth rate
 - b) Death rate
 - c) Survival rate
 - d) Interest rate

RIZVI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE & COMMERCE

Bandra (west), Mumbai - 400050

3) Cause of poverty:

- a) Inflation b) Population explosion c) Unemployment d) Industrialization

4) New Economic Policy:

- a) Liberalization b) Privatization c) Globalization d) Demonetization

Q3. Complete the correlation.

(4)

- 1) Barter system : Goods : : Modern economy: _____
- 2) Industrial Sector : Cottage Industries : : Service Sector : _____
- 3) _____ : Disguised unemployment : : Urban unemployment : Industrial unemployment.
- 4) National health Mission: Health : : Sarva Shiksha Abhiyan : _____

Q4. Give Economic term.

(4)

- 1) Loan up to a period of five years.
- 2) Increase in population is faster than economic growth and development.
- 3) Poverty that can be completely eradicated.
- 4) The transfer of ownership from public sector to private sector.

Q5. Study the following situation and express your opinion.

(4)

Government of India has launched an ambitious programme of "Bharatnet" for rural India by keeping in mind today's modern era. More than one lakh rural (Grampanchayat) areas have been connected under Bharatnet high speed broadband scheme. Maharashtra has become the best performing state. East Uttar Pradesh, Chhattisgarh, Rajasthan and Jharkhand have also been placed among the best performing states in the first phase of Bharatnet broad band connection scheme.

Q1) Why did the Government of India launch the Bharatnet project?

Ans) _____

Q2) 'Internet has brought the world closer'-Express your views on it.

Ans) _____

4/3/2027

RIZVI COLLEGE OF A/S/C
INTERNAL EVALUATION (ABT PAPER)
(2023-24)

NAME:
SUB: HISTORY
STD: FYJC (ARTS)

Supervisor SIGN:
ROLL NO:
TIME : 1 HR
MARKS : 20

1) The name of the well-known king of Vakatah dynasty was _____.
(a) Sarvasena (b) Pravarasena (c) Jaising (d) Chandragupta

Answer: _____

(2) After the conquest in South, Pulakeshin II took up the title of _____.
(a) Parameshwara (b) Vishayapati (c) Deshahapati (d) Satyajay

Answer: _____

(3) Kalidasa composed _____ at Ramtek in Vidarbha.

(a) Shakuntal (b) Meghdoot (c) Malavikagnimitra (d) Harivijay

Answer: _____

(4) The world famous Kailasa temple was built during the _____ period.
(a) Chalukya (b) Pallava (c) Cher (d) Rashtrakuta

Answer: _____

(5) The history of Indo-Greeks is known through their _____.

(a) literature (b) inscription (c) coins (d) pottery

Answer: _____

(6) Gupta dynasty was founded by _____.

(a) Sri Gupta (b) Ghatotkach (c) Samudragupta (d) Ramgupta

Answer: _____

(7) After accession by defeating the Shakas, _____ took up the title of 'Vikramaditya'.

(a) Chandragupta II (b) Ramgupta (c) Chandragupta I (d) Kumaragupta

Answer: _____

(8) The last emperor of the Mauryan dynasty was _____.

(a) Ajatashatru (b) Chandragupta Maurya (c) Brihadratha (d) Emperor Ashoka

Answer: _____

(9) The Nashik inscription mentions king _____ as 'Trisamudratoyapitavahana'.

(a) Gautamiputra Satakarni (b) Hala (c) Yadnashree Satakarni (d) Simuka

Answer: _____

(10) Satavahana king, Hala, compiled _____.

(a) Brihatkatha (b) Gatha Saptashati (c) Katantra (d) Meghdoota

Answer: _____

(11) The first well-known king of the Haryank dynasty is _____.
(a) Chandragupta Maurya (b) Bimbisara (c) Ajatashatru (d) Mahapadma

Answer: _____

(12) The Nanda dynasty was established by _____.
(a) Dhanananda (b) Shishunaga (c) Mahapadma Nanda (d) Emperor Ashoka

Answer: _____

(13) The great drama in Sankrit literature, Swapnavasavadatta, was written by _____.
(a) Kautilya (b) Bharat (c) Kalidasa (d) Bhasa

Answer: _____

(14) The Greek historian _____ is said to be the father of modern historiography.
(a) Herodotus (b) Alexander (c) Scylax (d) Daryush

Answer: _____

(15) Taxila was ruled by King _____ at the time of Alexander's advent.
(a) Chandragupta (b) Ambhi (c) Porus (d) Shashigupta

Answer: _____

(16) The Ashoka edicts are written in _____ script.
(a) Sinhala (b) Aramaic (c) Kharoshthi (d) Modi

Answer: _____

(17) Ashmaka is the name in _____ language.
(a) Pali (b) Sanskrit (c) Ardhamagadhi (d) Prakrit

Answer: _____

(18) The capital of Kashi mahajanapada was _____.
(a) Gorakhpur (b) Chandanagar (c) Rajagriha (d) Varanasi

Answer: _____

(19) Gautama Buddha was born in _____.
(a) Kushinagara (b) Sarnath (c) Lumbini (d) Pataliputra

Answer: _____

(20) The river _____ was the natural boundary between Uttara Panchala and Dakshina Panchala.

(a) Yamuna (b) Bhagirathi (c) Ganga (d) Niranjana

Answer: _____

NOTE - 1) All the questions are compulsory

2) Figures to the right indicate full marks

3) Answer to each question must be written on the new page.

Q1 A. Fill in the blanks choosing the correct alternatives-

(6)

1. is called as a common man's method of arriving at a generalization. (Analogy / Simple enumeration)
2. Generalizations in science are supported by evidence. (Direct / Both direct and indirect)
3. Fallacy of argumentum ad is based on the principle of 'Might is Right'. (Baculum / Populum)
4. Hypothesis is a guess. (Wild / Logical)
5. Computer uses system for its operation. (Monadic / Binary)
6. Fallacy of argumentum ad is committed when we appeal to pity. (Verecundiam / Misericordiam)

B. State whether the following is true or false:

(6)

1. Analogy involves an inductive leap.
2. Logical thinking helps us to take right decision.
3. Logic is not an inbuilt feature of human mind.
4. Fallacy means an error in an argume
5. Argumentum ad Ignoratiam is not fallacious in the court of Law.
6. Induction is concerned with the form and not the content of an argument.

C. Give Logical terms for the following:

(4)

1. Error due to misleading use of language.
2. The fallacy of an argument against the man.

3. A method of deciding whether an object belongs to a certain class.
4. The inference in which we proceed from particular to particular instance.

D. Match the columns:

(4)

- | | |
|-----------------------|-------------------------------------|
| (1) Ignoratio Elenchi | (a) Emotional appeal to People |
| (2) Petitio Principi | (b) Appeal directed against the man |
| (3) Argument Ad | (c) Irrelevant Conclusion |

Hominem

- | | |
|-----------------|--------------------------|
| (4) Argument Ad | (d) Begging the Question |
|-----------------|--------------------------|

Populum

Q.2.A. Recognize whether the following arguments are Deductive or Inductive: (Any 3) (6)

1. There are no good players in our college team. So the team will not win the match.
2. Nikita is not happy with her job, so I am sure she will leave the job.
3. Mukesh is an actor and Mukesh is handsome. Therefore Mukesh is handsome actor.
4. Meena is smart. Seema is smart, Neena is smart. These are all girls. Therefore all girls are smart.

B. identify and symbolize the following propositions using symbols given in the brackets: (6)

1. He is creative and hardworking. (C, H)
2. If a student completes academic course then he will be graduated. (A, G)
3. This tour is not both safe and exciting. (S, E)
4. Pizza and Burger is a perfect combination (P, B)
5. I will buy this dress if and only if it is not expensive. (D, E)
6. Himalaya is snowy and majestic. (S, M)

Q.3.A Construct truth-tables for the following statements and state whether they are tautologous. Contradiction or Contingency: [Any 2 out of 3]. (6)

1. $p \cdot \sim p$
2. $P \vee (r \cdot p)$
3. $(p \cdot p) \vee \sim p$

B. Construct truth-tables for the following arguments and state whether they are valid or Invalid:(Any 2 out of 3). (6)

1. $(P \cdot Q) \supset R$
 $\vee R$
 $\therefore Q$

$$2) M \supset \sim B$$

$$\sim B \vee M$$

$$\therefore B \cdot M$$

$$(3) Q \supset p$$

$$\sim P$$

$$\therefore Q$$

Q.4 [A] Give Reasons: [Any 2 out of 3]

(6)

1. By denying tautology, we get contradiction.
2. The nine rules of inference can be applied to the whole statement only
3. The inference in which we proceed from particular to particular instance.

B. Construct formal proof of validity by using rules of Inference and rule of replacement:
(Any 2 out of 3).

(6)

$$(1) 1 (A \cdot B) \supset S$$

$$2 S \supset R$$

$$3 A$$

$$\therefore 4 B$$

$$1 (T \vee S) \supset P$$

$$(2) 2 P \supset Q$$

$$3 T$$

$$/ \therefore R$$

$$/ \therefore Q$$

$$(3) 1 Q \supset S$$

$$2 P \supset T$$

$$3 Q \vee P$$

$$4 \sim S$$

$$/ \therefore T$$

Q.5.A. Explain the following: [Any 2 out of 3].

(6)

1. Application of logic in computer science.
2. Fallacy of Accident.
3. Rule of Constructive Dilemma

B. Recognize with reasons the fallacies committed in each of the following arguments:
[Any 3 out of 4]

(6)

1. "If you do not vote for my candidate, then you will find it difficult to stay in this locality"
2. The ball is blue. Therefore the atom that make it up are also blue.
3. "If you do not promote the sales, then you will be dismissed from the job."
4. "Artists are moody. Hemant is an artist. Hence Hemant is moody."

Q.6.A. Answer the following in brief: [Any 2 out of 3]

(6)

1. Explain the characteristics Simple Enumeration.
2. Argumentum all Verecundiam
3. Role of logic in communication

B. Answer the following: (Any 1 out of 2).

(6)

1. Explain with illustration application of logic in science.
2. Explain the method of Deductive proof

4/3/2024

Name: _____ Std: _____

Roll no : _____ Supervisor sign: _____

Date : _____

Contact no - _____

Marks : 20

Subject : Logic

Aptitude test

Q.1.A.] Fill in the blanks choosing the correct alternative option from the bracket. (6 marks)

1. An implicative proposition is false when its _____ is true and _____ is false.(Consequent/Antecedent)
2. _____ means pattern or structure of the argument (content /form)
3. By denying contradiction we can get a _____.(tautology/contingency)
4. _____ is regarded as the father of logic.(Aristotle/De Morgan)
5. The method of deductive proof is _____.(a decision procedure / Not decision procedure)
6. _____ a propositional constant (A Z / p q)

Q.1.B.] Give logical terms for the following: (4 marks)

1. A proposition asserts that an individual is a member of class.

2. An argument in which premises provide some evidence for the conclusion.

3. A tabular way of expressing the truth of expressions containing propositional connectives

4. The study of methods and principles used to distinguish good from bad reasoning.

Q.2.A.] State whether the following statements are true or false (6 marks)

1. Every asserts a proposition

2. A conjunctive proposition is false, when any one conjunct is false.

3. The \sim is a logical operator.

4. The components of disjunctive proposition are called as disjuncts.

5. Argument is either true or false.

6. The truth table method is mechanical.

Q.2.B.] Match the column.(4 marks)

1. Contingency (a) Greek logician

2. Aristotle (b) Akshapad

3. Inductive (c) Sometimes true sometimes false

4. Nyaya (b) Some evidence

SUBJECT: PHILOSOPHY

STD: 11th

Time: 3 hrs.

Marks: 80

24/2/2024

- Instructions: 1. All Questions are compulsory
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Write answer to each question on new page.

Q.1.A. Complete the following statements selecting appropriate word given in the bracket. (6)

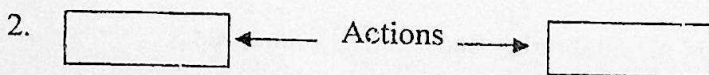
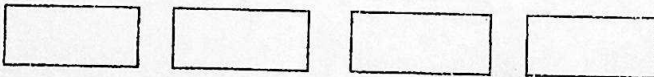
- _____ method was used in both Indian and Western philosophies.
(khandana-mandana, dialogue, analysis)
- The laws that apply in all times and at all places are called _____.
(human, universal natural laws, evolution)'
- Dreams are _____.
(subjective, inter subjective, objective)
- Ethics studies behaviour and its _____.
(aesthetic value, moral value, utility value)
- That which has a real/true existence is called _____.
(asat, bhasa, sat)
- According to _____ knowledge is that statement which does not change with time, space and person.
(Plato, Einstein, Thales)

Q.1.B. Find out the odd word/pair and write. (4)

- Statistics, Logic, Mathematics, Poetics
- Static - dynamic
Permanent - impermanent
Knowledge - information
Real - Unreal
- Beauty, Good, Virtue, Duty.
- Perception, Postulation, Intuition, Reason.

Q.1.C. Complete the concept map/table/flow chart. (6)

- Process of Khandana-mandana



Q.1.D. Give philosophical terms used for the following. (4)

- The branch of philosophy that is concerned with 'SAT'.

2. The stream of philosophy which believes that there are two ultimate realities.

3. Our primary means for obtaining knowledge of the external world.

4. Processing of physical matter.

Q.2. Answer the following questions in 20 to 25 words (10)

(Any 5)

1. What is dialectical method?

2. What is free will?

3. What are the historical stages of technological development?

4. Explain the word mimarasa.

5. What are the elements of process of knowledge?

6. What is inter-subjective reality?

7. Explain Rajjūsarpa nyaya.

Q.3. Write short notes on (Any 3). (9)

1. Problem of motion

2. Process of obtaining knowledge

3. The relationship between culture and philosophy

4. Method of doubt

5. Virtue

Q.4.A. Distinguish between (Any 2). (6)

1. Knowledge and opinion

2. Simple and complex technology

3. Permanence and impermanence

B. State with reason whether following statements are true or false. (Any 5). (10)

1. 'Vitanda' is the right method of Vada.

2. Objective reality can be verified by any one.

3. The Knowledge of skills is called 'Knowing how'.

4. Charvāka darshana believes in the authority of Veda

5. A knife has an instrumental value.

6. Critical examination is the essence of philosophical method.

7. Illusion and hallucination are identical.

Q.5. Explain with examples, the following concepts/statements in 80-100 words (Any 2). (10)

1. Science uses various equipments for the purpose of acquiring knowledge.

2. Absence of rules leads to disorder.

3. The list of questions addressed by philosophy is quite lengthy.

Q.6. Write a dialogue addressing the following philosophical concept/problem/situation (Any 1). (5)

1. The need of knowledge and skill for leading a good life.

2. A conversation among friends on celebrating eco-friendly festivals.

Q.7. Answer any one question in 150 to 200 words. (10)

1. Discuss various metaphysical perspectives to the ultimate truth.

2. What is action? Discuss the types of action in detail.

24/2/2024

Name: _____ Std: _____

Roll no : _____ Supervisor sign: _____

Date : _____

Contact no - _____

Marks : 20

Subject : Philosophy

Aptitude test

Q.1.A.] Fill in the blanks choosing the correct alternative option from the bracket. (6 marks)

1) Philosophy is child of wonder _____ (Kant, Russel, Plato)

2) _____ is evaluates an act to be good or bad as branch of philosophy. (Ethics ,Logic, Epistemology)

3) Actions-reactions take place according to _____ in the non-living world.

(social laws , moral laws, laws of nature)

4) _____ values are mean to some, desired good.(intrinsic, extrinsic , non-extrinsic)

5) Dreams and illusion are _____.(subjective, inter-subjective, objective)

6) _____ is cardinal virtue. (Knowledge, wisdom, reason)

Q.1.B.] Find the odd word/pair out : (4 marks)

1) Vedanta darshan , Democrites , Berkeley.

2) Jain darshan , Leibniz , Descartes.

3) Creation , Substance , Dissolution, Permanence.

4) Air, Water, Mountain, Fire.

Q.2.A.] Complete the concept map/flowchart. (6 marks)

1) Three Nastika darshan.

a. _____

b. _____

c. _____

2) Types of vada

a. _____

b. _____

c. _____

Q.2.B.] Give Philosophical term used for the following. (4 marks)

1) The stream of philosophy which believes that there are two ultimate realities.

2) The stream of philosophy which rejects the existence of god.

3) The stream of philosophy which believes that there is one ultimate reality.

4) The stream of philosophy which believes the ultimate truth to be matter.

4/3/2024

ANNUAL EXAMINATION 2024

SUB: HISTORY

TIME:3HRS

STD:FYJC

MARKS:80

Q.1 (A) Choose the correct alternative and complete the sentence.

6M

1. The founder of Pagan empire was _____
 - (a) Kyanzittha
 - (b) Anwrahta
 - (c) Ayuttha
 - (d) Jayavarman
2. 'White Horse Temple' is the first Buddhist temple built in _____
 - (a) India
 - (b) Japan
 - (c) China
 - (d) Egypt
3. Mughal Emperor Humayun was defeated by _____
 - (a) Ibrahim Lodi
 - (b) Shershah Sur
 - (c) Babur
 - (d) Akbar
4. The royal poet in the court of Balban was _____
 - (a) Al-Beruni
 - (b) Tuli
 - (c) Amir Khusrow
 - (d) Husen Shah Sharukhi
5. Akbarnama was written by _____
 - (a) Mohammad Qasim
 - (b) Abul Fazl (
 - (c) Mirza Hyder
 - (d) Badauni
6. The first ruler who built the buildings in Indo-Islamic style of architecture was _____
 - (a) Ferozshah Tughluq
 - (b) Qutubuddin Aibak
 - (c) Alauddin Khalji
 - (d) Akbar

(B) Find out the incorrect pair from group 'B', and write the correct one.

4M

a)

(1) Built the foundation of Magadha Empire - Bimbisara
(2) Brought an end to Nanda rule - Chandragupta Maurya
(3) Chinese traveler who visited India during the period of Chandragupta Maurya - Megasthenes
(4) Changed his mind due to the destruction in Kalinga war - Emperor Ashoka

b)

(1) Naik-Nimbalkar wada – Vathar
(2) Nana Phadanvis wada – Menavali
(3) Kalaram temple – Jejuri
(4) Mohiniraj temple – Nevase

c)

(1) Khafi Khan - Akbarnama
(2) Malik Muhammad Jayasi – Padmavat
(3) Sant Kabir - Doha
(4) Mirza Hyder - Tarikh-i-Rashidi

d)

(1) Rajasthan – Chauhans
(2) Kanauj – Patiharas
(3) Bundelkhand – Chandelas
(4) Tripuri – Paramars

Q.2. A) Write names of historical places/persons/events:

4M

- (1) He was the Chief of the intelligence network of Shivaji Maharaj –
- (2) He assisted in the provincial affairs –
- (3) Leader of the Rohillas –
- (4) He defeated Ibrahim Lodi-

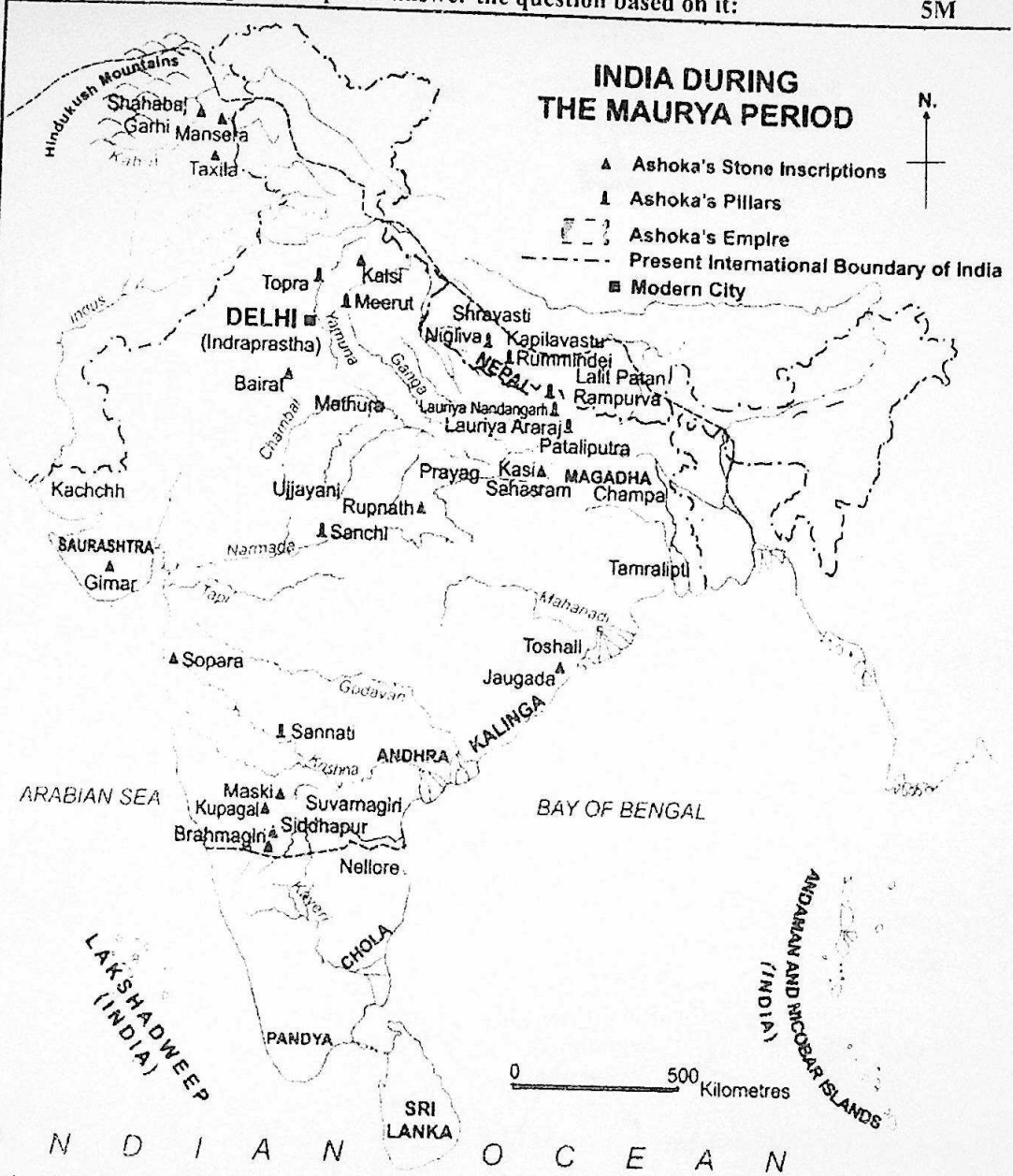
B) Choose the correct reason and complete the sentence

4M

1. Emperor Ashoka erected many pillars. Reason.....
(a) Spread of Art b) Spread of religion c) Growth of trade d) For recognition of his work
2. The Indian rulers could be defeated easily by the Turkish invaders because of.....
a) internal dissent b) friendship with Turkish c) centralised power
3. Ibrahim Lodi had earned many enemies because of his.....
a) personality b) nature c) cruelty d) skills
4. Trade and sources of transport and communication increased considerably because of.....
a) Decline of cities b) migration c) cities developed

Q.3. A) Observe the given map and answer the question based on it:

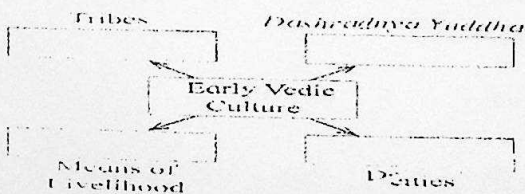
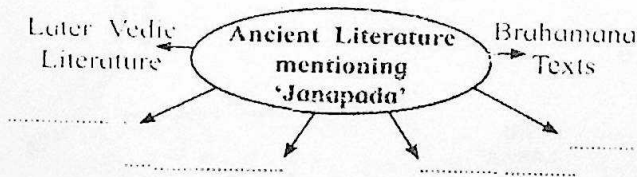
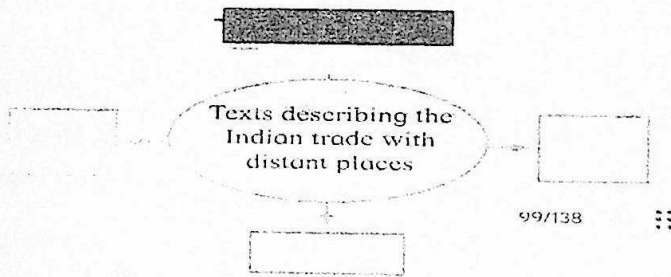
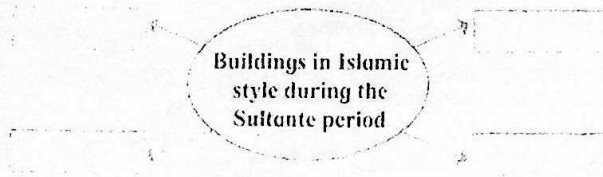
5M



1. What is the title of the map?
2. Location of Ashoka's stone inscriptions .
3. Which island is located in southwest of India.
4. Name the modern city of India.
5. Regions included in Ashoka's Empire.

B) Complete the concept map. (Any Four)

8M



Q.4 A) Write short notes: (Any Three)

6M

1. Mughal literature
2. Maratha Art
3. Champa kingdom
4. Coins during Sultanate period
5. The Bamiyan Buddhas

B) Explain the following statements with reasons (Any Three)

9M

1. Chhatrapati Shivaji Maharaj built the naval force.
2. Buddhism reached China during Kushana period .
3. The Rajput rulers had to accept defeat in front of the Turkish invaders.
4. Emperor Akbar strengthened the foundation of his rule in India
5. The caste system became rigid during the Satavahana period.

Q.5. State your opinion: (Any Three)

9M

1. The textile industry flourished during the Sultanate rule.
2. There were close cultural association between the Gandhara region and India before the advent of Islam.
3. Prakrit language was encouraged during the Satavahana period.
4. The rock edicts of Ashoka are important sources of history.
5. Chandragupta Maurya is the first Chakravarti emperor in the history of India

Q.6. Answer the following question in detail. (Any Two)

10M

1. During the Mughal period what were the changes made in the revenue system?
2. Write about the cultural interrelationship between India and Myanmar.
3. Elaborate the features of Mughal architecture.

Q.7. Answer the following questions in detail with the help of given points.

15M

1. Write down the information about the invasion of Alauddin Khalji on Yadavas of Devgiri with the help of points given below.
(a) Reasons of invasion (b) Invasion and events (c) Effects of invasion
2. Write about the ties between ancient India and China.
(a) Trade relations (b) The spread of Buddhism in China (c) Serendian art style
3. Write information about the Satavahana dynasty with the help of the given points. (a) Rise and expansion (b) Administrative system (c) Trade and industries (d) Literature and art

5/3/2024

ANNUAL EXAM 2023-24

SUB: SOCIOLOGY

STD: FYJC

TIME: 3 HRS

MARKS: 80

Q1 A) Complete the following statements and rewrite it.

(05)

1. Status in the case of _____ system is achieved and not ascribed.
2. The 10+2+3 system is part of the _____ system of education.
3. _____ revolution happened around the middle of 18th century.
4. The _____ is friendship group made up of people of similar age.
5. _____ is a study of human population.

B) Correct the incorrect pair and rewrite it

(05)

1. a) School Distance education
b) Peer group Informal education
c) Swimming class Non-formal education
d) Family Informal education
2. a) Language, Behaviour Family
b) Teamwork, Discipline Neighbourhood
c) Friendship Peer Group
d) To Build Opinion Mass Media
3. a) Earthquake Physical change
b) Fundamentalism Biological change
c) Growing Urbanization Economic change
d) E-Governance Technological change
4. a) Birth Caste
b) Wealth Class
c) Sexism Gender
d) Male Dominance Matriarchy
5. a) Emotional Female trait
b) Ambitious Male trait
c) Occupation Class
d) Gender Biological

C) Identify the appropriate term from the given option in the box and rewrite it against the given statement.

(05)

Informal, Linear change, Neighbourhood, Non- formal, long term change, Radio.

1. Change that proceeds in a single direction.
2. It is an audio media.
3. Education that takes place outside the realm of formal education.
4. A geographically localised community within a larger city or town.
5. Social change that take years or decades to produce results.

D. Correct the underlined words and complete the statement.

(05)

1. Class system is seen in the traditional society.
2. Biological factor is also known as geographical factor of social change.
3. Adult individuals spend a significant amount of time at the school.
4. Television is a visual media.
5. Social change means change in social direction.

Q2) Write Short Notes (Any 2)

(08)

1. Mass media.
2. Economy and work.
3. Gender.

Q3. Distinguish Between: - (Any 3)

(12)

1. Physical and Biological factor of social change.
2. Caste and Class.
3. Neighbourhood and School as agencies of socialization.
4. Short term and long-term change.
5. Formal and Informal Education.

Q4) Explain the concepts with suitable examples (Any 2)

(08)

1. Non formal education
2. Open Stratification.
3. Primary Socialization.

Q5) A- Complete the Concept Map

(04)

Caste Stratification



Q5) B- State whether True or false with reason (Any 2)

(08)

1. In today's society the role of parents is changing.
2. Socialization is a life-long process.
3. Social change can be predicted accurately.

Q6) A- Read the Passage and answer the questions given below.

(06)

A characteristic of all cities is the large number of people who live in them. A city like Mumbai has a population of over 17 million. Such large cities are called metropolitan cities like Chennai, Kolkata, Pune, Bengaluru, Hyderabad, Ahmedabad, Surat, Kanpur, Vishakhapatnam, Patna, Vijayawada, Jamshedpur etc. There are many metropolitan cities in India. In such cities the infrastructure and services never match the ever-increasing demands of the population. As a result of overpopulation in cities there are numerous problems. These include housing, roads, transport, recreational grounds, affordable health care, open spaces and green areas. Today, the government makes concerted efforts to build infrastructure and provide services to as many as possible. However, due to such shortages or short sightedness, lack of political will or no long-term vision, there are always some persons who use their muscle or money power and influence those in high offices, in order to avail an opportunity, out of turn. This is a problem of corruption. The city is also a place for opportunities. In fact, it's the one reason which attracts people to cities. Opportunities for study, work, or an urban lifestyle. The movement of people to urban areas is called migration. Metropolitan cities in particular, have become a melting pot of cultures

1. Discuss the various problems faced by big cities.
2. How can we bring about a better lifestyle in urban areas?

Q6) B- Give your Personal Response (Any 1)

(04)

1. Mobile phones are affecting the younger generation negatively.
2. Gender discrimination still exists in Indian society.

Q7) Answer Any one in about 150-200 words.

(10)

1. Explain the factors responsible for social change.
2. Family is an important agency of socialization. Explain in detail the importance of various agencies of socialization.